

*Дмитро МІРОШНІКОВ,
керівник офісу
Інституту транскордонного співробітництва*

ВИМІРЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО МОНІТОРИНГУ ТА ВИМІРЮВАННЯ

Проаналізовані методологічні основи та приклади моніторингу і оцінки етноконфесійних конфліктів, що використовуються у Європі та країнах СНД за останні 20 років.

Ключові слова: конфлікт, системний аналіз, моніторинг, індексація, методологія.

У географічному та політичному аспектах сучасний світ поділяється на держави – потужні та значимі соціальні коаліції людей. Держави та їх кордони в історичній ретроспективі формувались під впливом силових, економічних, природних та інших факторів. Серед них важливе місце належить і культурним факторам, до яких слід віднести релігію, етнічну належність, мову, історичні відмінності населення. Люди, що проживають в одній державі, мають між собою більше культурної подібності, аніж населення сусідніх держав, а тим паче далеких держав.

Держава, щоб забезпечити своє існування, захищати свої інтереси та здійснювати управлінську функцію, повинна забезпечити системи комунікації та взаємодії між громадянами, між громадянами та управлінським апаратом. Для цього встановлюються і підтримуються загальні норми (стандарты) культурної ідентичності (в першу чергу мовної ідентичності), а також загальногромадянська ідентичність і лояльність населення до держави.

На основі певної культурної подібності серед населення формується територіальна сукупність, що стає основою держави, вибудовується уявлення про націю чи народ. Природно, що це уявлення про державу і народ зазвичай відбивається на їх назві (американський, іспанський, український).

Приналежність до певної держави – національність – не є лише політичною формою ідентичності. Адже поява багатьох

держав являла собою просторове оформлення подібного за культурою населення на певній території. А вже згодом, в результаті спільних соціально-історичних перетворень, формування бюрократії та еліт, усталення загальних суспільних цінностей та норм, виникали держави, що несли за собою певну солідарність суспільства. Ці держави та суспільна солідарність, в різні історичні етапи розвитку бувають різними. Вони зазнають загрози та виклики з боку зовнішніх сил та певних внутрішніх етнокультурних вкраплень. Останні ніколи не зникають і формують культурну складність (багатогранність) населення держав світу.

Так склалось історично, що суспільства західної Європи та Північної Америки вирізняються своєю політичною гомогенністю (національною єдністю). За визначенням Д. Растоу, «національна єдність» означає, що більшість громадян потенційно демократичної держави не повинні мати сумнівів відносно того, до якого політичного суспільства вони належать [1].

Зовсім інша ситуація спостерігається у східній частині Європи та на теренах колишнього СРСР, де суспільство за політологічним визначенням є багатоскладовим. Головною характеристикою даних суспільств є відсутність або слабкість національної єдності. Такі суспільства (*plural society*) вирізняються сегментарними відмінностями. Сегментами суспільства можна вважати сукупність індивідів об'єднаних в організовані чи ситуативні групи, що відрізняються за етнічними, мовними, релігійними та іншими ознаками, сповідують різні погляди та мають різні інтереси. Політичні та державотворчі процеси в таких суспільствах характеризуються відсутністю інтеграції зусиль серед учасників. Політична поведінка в значній мірі визначається факторами етнічної приналежності. Такий клімат суспільства провокує колізії та конфліктні ситуації. Конфлікт відбувається між групами з різною ідентичністю, коли хоч одна з груп відчуває, що її потреби в рівності, безпеці та участі в політичних процесах не задовільнені в повному обсязі.

У переважній більшості випадків, предметом конфліктів є доступ до влади або історичні антагонізми груп. Доволі часто на конфлікти здійснюють вплив зовнішні фактори (сусідні держави, діаспори, інтервенції).

Європейськими вченими-соціологами були запропоновані певні моделі визначення конфліктів. Зокрема, Дарендорф Р. [2] запропонував наступну модель визначення конфлікту (див. табл. 1).

Таблиця 1

Визначення моделі конфлікту

Вид дисбалансу	Тип взаємодії (конфронтація, компроміс, коаліція, консенсус)	Характер конфлікту	
		Конструктивний (несумісні дії при подібності цілей)	Деструктивний (несумісні дії через несумісність цілей)
Між акторами (носіями різних концепцій)			
Між акторами із різним ставленням до влади			
Між різними інститутами влади			
Між різними рівнями влади			
Між вимогами акторів і рішеннями влади			
Між діями влади і діями акторів			
Між державною системою і зовнішнім середовищем			

Багато хто з державної еліти або політиків-етнонаціоналістів мріє про те, щоб адміністративно-державні та етнічні кордони збігалися. Проте ця мрія ніколи не була і не буде реалізована без етнічних чисток чи територіальних розмежувань. Держави з відносно довгою історією існування завжди були культурно складними (за мовою, релігією, етно-культурою) територіальними об'єднаннями з властивими їм місцевими чи регіональними етнічними групами, а інколи і окремими особистостями.

Культурна відмінність, особистісна чи групова ідентичність є значимими в житті суспільства та держави. Їх важко порівняти із соціальними, гендерними, віковими та професійними факторами, проте етнічна приналежність та релігія є потужним засобом політичної мобілізації, фактором політичної стабільності чи нестабільності. Інколи вони виходять на передній план суспільного життя і провокують громадянські колізії чи насильницькі конфлікти.

Таким чином, держава як багатокультурне суспільне територіальне утворення – складний та динамічний феномен.

Саме тому для ефективного менеджменту держави важливим є:

- адекватне розуміння природи багатокультурного складу суспільства;
- вироблення конструктивного (позитивного та толерантного) відношення суспільства до даного соціального фактора;
- формування ефективної державної політики в сфері управління культурним різноманіттям суспільства.

Одним із засобів забезпечення конструктивного менеджменту і попередження конфліктів є експертний моніторинг на рівні держави, регіону, локації. Такий моніторинг є системою раннього попередження конфліктів і інструментом позитивної державно-політичної практики.

Під раннім попередженням слід розуміти засновану на постійному моніторингу і порівняльному аналізі здатність оцінювати соціально-культурну та політичну ситуацію в державі, регіонах та місцевих громадах з метою визначення існуючих та потенційних

загроз конфронтації та конфліктів, здатності ефективно використовувати результати оцінки для прийняття запобіжних заходів.

Що має бути предметом моніторингу? Звична для вітчизняної науки та політики відповідь припускає моніторинг стану етнічних спільнот (етносів) і так званих міжнаціональних (міжетнічних) відносин.

Слід сказати, що соціологічний підхід зберігає свою значимість, але він не дає необхідних відповідей в складних і динамічних ситуаціях. Тим більше, коли він використовується для свого роду сурогатної соціології, що здійснює заміри за застарілими опитувальними методологіями на «рівні цивілізаційного розвитку» представників тих чи інших етнічних культур, ступінь їх «пасіонарності» або ж багато в чому вигадані «культурні дистанції» між, скажімо, татарами, українцями, росіянами та ін.

Предметом моніторингу, який можна визначити як етнологічний або етноконфесійний, є перш за все, не «відносини» і навіть не стан культур (етносів), а те, що можна визначити як «клімат» або як стан суспільного середовища, в який включені різноманітні параметри – від жорстких реалій екології і демографії – до тематики громадських дебатів і дискусій з питань інтерпретації минулого і сьогоdnішніх проблем. Тобто йдеться про всі соціально значимі події і громадські реакції на них (громадські реакції – теж події).

Запропонована модель моніторингу ґрунтується на широкому погляді на людські спільноти, в яких можуть мати місце конфлікти на основі культурних відмінностей. Цей підхід, що виходить за межі «етнічного» і «міжнаціональних відносин». Не самі відмінності служать причиною напруженості і відкритого насильства, а набагато більш складні чинники соціального, політичного, ідеологічного і навіть емоційного характеру.

Цікавим полігоном для подібного моніторингу є *Карпатський Єврорегіон*, який об'єднує прикордонні регіони 5 країн (Польща, Словацька Республіка, Угорщина, Румунія та Україна). Цікавий цей регіон тим, що на його території компактно проживає населення, що різниться як мовою, так і релігійними віруваннями. Вражає терпимість та толерантність

населення, проте через етноконфесійні відмінності тут спостерігається певне напруження у взаємовідносинах як на міждержавному рівні, так і на міжособистісному.

Конфлікт в його широкому, складному й динамічному розумінні є основним предметом і метою моніторингу. З цієї причини, формулюючи цілі етномоніторингу, можна дати визначення етнічного конфлікту як *будь-якої форми громадянського протистояння, при якій хоча б одна з конфліктуючих сторін мобілізується за етнічними «кордонами» (не тільки територіальним, але також іншим критеріям) або від імені тієї чи іншої етнічної спільності.*

Релігія і вірування є настільки ж значущою культурною характеристикою людей, як і етнічність. Обидві ці субстанції пов'язані між собою і дуже часто саме на основі релігійних відмінностей формуються різні етнічні ідентичності (уявлення про окремих народ) серед людей, що володіють однаковими мовними та іншими характеристиками.

Релігійні відмінності, особливо по лінії світових релігій, лежали в основі державотворення, і цей фактор досі зберігає свою значимість і використовується в політичних цілях.

На цьому ґрунті відбувалися багато колізій та війн.

На території колишнього СРСР найбільш значимими в минулому були релігійні конфлікти між ісламом і православ'ям на Кавказі і в Поволжі, а також між різними течіями християнства в західній Україні. Але самий помітний відбиток на нашій пострадянській дійсності залишений недавньою політикою атеїстичного правління більшовиків. В ті недалекі часи релігія та релігійні інститути були фактично відсторонені від громадського життя.

Релігійна нетерпимість в сучасному світі видається таким собі анахронізмом, але вона існує. Більш того, навіть в так званих розвинених країнах на основі релігійної індоктринації формуються особистості і групи, які демонструють високий ступінь нетерпимості і фанатичною відданості релігійним гаслам. Одним з таких проявів став політичний ісламізм фундаменталістського спрямування.

Аналітичний моніторинг у цій сфері допомагає встановити хто, коли і де робить дії з поширення ідей релігійної нетерпимості і практики тероризму, і хто здійснює підготовчі кроки на шляху поширення релігійної фанатичності і терористичної діяльності під релігійними гаслами.

Для ефективної протидії необхідний точний «діагноз» явища, бо у нього є особливості в кожній країні.

Існує багато різних методів безперервного або регулярного відстеження етнокультурних ситуацій і конфліктів у світі.

Діють глобальні проекти, в полі зору яких перебуває весь світ, і в яких, крім учених, беруть участь політики і громадські активісти. Найбільш ґрунтовно і на довготривалій основі здійснюється моніторинг стану етнічних меншин, а також вразливих культур нечисленних народів, що зберігають багато в чому так звані традиційні системи життєзабезпечення. З міжнародних систем можна назвати науковий проект групи вчених Мічиганського університету «Меншини в стані ризику» (Minorities at Risk), який вже майже 20 років збирає дані з багатьох параметрів про становище етнічних груп, що знаходяться в ситуації меншини в межах державних утворень [3].

Ще раніше виникли неурядові організації «Культурне виживання» (Cultural Survival), «Група з прав меншин» (Minority Rights Group), «Міжнародна робоча група у справах аборигенних народів» (International Working Group for Indigenous Affairs) [4]. Якщо американський проект спирається на метод кількісної обробки даних [5], то діяльність вищеназваних НГО ґрунтується на випуск журналів, бюлетенів, щорічної доповіді та підготовці спеціальних доповідей з конкретних проблем і ситуацій [6].

Давню традицію має моніторинг збройних конфліктів, який спирається на різні методи залежно від уподобань та інтересів тих, хто його проводить. Американський дослідник Д. Зінгер реалізував ще в кінці 1970-их років велике порівняльне дослідження причин, за якими відбуваються війни, але його методика погано застосовна до сучасних конфліктів. Шведський Інститут з проблем миру і безпеки (СІПРІ) і норвезький Міжнародний інститут миру в Осло (ПРІО) виконують щорічний аналіз збройних конфліктів у світі, публікуючи оглядові доповіді та аналітичні матеріали. У останні

роки стала застосовуватися методика кількісного аналізу матеріалів ЗМІ, зокрема «виміри» за даними світової, національної та місцевої преси і новинних агентств щодо частоти згадки проблем і «ситуацій». Методикою користуються американські вчені в рамках проекту «Глобальні дані» (Global Event Data System - GEDS) і Швейцарський фонд миру (Swiss Peace Foundation).

Тим часом, вже понад 10 років в Україні і переважній більшості пострадянських країн діє моніторинг академічного зразку, іменованій «Мережа етнологічного моніторингу і раннього попередження конфліктів» (англомовне найменування EAWARN - Early Warning). Мережа має гідну історію і хорошу репутацію серед вітчизняних і зарубіжних експертів і політиків. Бюлетень Мережі, її щорічні оглядові доповіді, серія моделей етнологічного моніторингу на основі спеціально розроблених індикаторів, і багато інших публікації активно використовуються працівниками державних і регіональних органів влади, політиками і фахівцями інших держав СНД і країн Балтії.

Директором ІЕА РАН і керівником Мережі етнологічного моніторингу проф. В.А. Тишковим в 1996 р. була розроблена система з 46 умовних індикаторів конфліктності, яка вимагала від експертів Мережі, крім дескриптивного (наративного) аналізу, обов'язкову оцінку тенденцій в балах.

При цьому застосовувалася інтервальна оціночна шкала, побудована на основі бінарної опозиції «гірше-краще». Протягом ряду років Мережа EAWARN в Україні використовує наративний аналіз і публікує його в регулярних бюлетенях та щорічній доповіді, але Мережа також використовує кількісну обробку даних – оцінки експертів, виражені в балах. У методики є свої плюси і мінуси. На відміну від методики виміру інтенсивності повідомлень у ЗМІ, тут ключова роль належить експерту, і саме його оцінки лежать в основі аналізу. Відсутність перевірочних процедур і паралельних оцінок (а це багато в чому пов'язано з фінансовими витратами на проведення моніторингу) призводить до високого рівня суб'єктивних суджень і в значній мірі залежать від наявності або відсутності у експерта повноти інформації.

І все ж системі бальних оцінок поки немає альтернативи, якщо врахувати простоту застосування і порівняно невеликі фінансові витрати.

Система етнологічного моніторингу працює, поки зберігається внутрішньо мережний контроль за якістю роботи експертів та проводиться робота щодо їх підтримки і постійного навчання.

Ідея індикаторів для виконання узагальненого і досить швидкого аналізу не є новою.

Шкала етнологічного моніторингу:

- 1 - суспільство в стані конфлікту (конфліктність 75-100%)
- 2 - часті конфлікти (40-75%)
- 3 - помітні конфлікти (25-40%)
- 4 - в суспільстві виникають конфліктні ситуації (10-25%)
- 5 - в суспільстві періодично виникає напруженість (5-10%)
- 6 - стабільна обстановка (менше 5%)

За поточними даними змінних моніторингу створюються статистичні ряди і проводяться розрахунки рейтингу конфліктності регіонів і держав.

Після наймасштабнішого в своїй історії розширення в 2004 та 2007 роках зовнішні рубежі Європейського Союзу лінійно стали збігатися з існуючими раніше кордонами центральноєвропейських (Угорщина, Словаччина, Польща), балтійських (Литви, Латвії, Естонії) держав із східноєвропейськими (Україною, Білоруссю, Росією). *Таким чином, відносини цих держав отримали нову якість як відносини суб'єктів і не суб'єктів ЄС.*

Засади східної політики Європейського Союзу на ближчий період були схвалені на установчому саміті нової зовнішньополітичної ініціативи ЄС «Східне партнерство» в травні 2009 року в Празі. В ухваленій Спільній заяві ЄС декларується, що «головною метою Східного партнерства є створення необхідних умов для прискорення політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і зацікавленими країнами-партнерами. Істотне посилення політики ЄС щодо країн-партнерів досягатиметься через розвиток особливого східного виміру Європейської політики сусідства» [7]. В

документі також підкреслено, що Східне партнерство започатковується як спільне прагнення держав – членів Європейського Союзу та їх східноєвропейських партнерів на засадах взаємних інтересів і зобов'язаннях. Було зазначено, що воно розвиватиметься спільними зусиллями та у цілковито прозорий спосіб.

В системі відносин Схід – Захід транскордонне співробітництво на новому східному кордоні ЄС виконує три основні функції.

Перша – *практична* – пов'язана з вирішенням конкретних економічних, соціальних, екологічних та інших проблем, які турбують жителів прикордонних територій. Вона зорієнтована на щоденне життя людей, їх інтереси, здоров'я, благополуччя.¹

Окрім першої, утилітарної по своєму характеру практичної функції, транскордонне співробітництво виконує й другу – не менш важливу – комунікаційну, забезпечуючи налагодження містків між Сходом і Заходом, функцію цивілізаційного діалогу. В різних проектах, акціях, заходах в рамках ТКС беруть участь мільйони людей різних ідеологічних, геополітичних орієнтацій, етнічної і релігійної належності. Народна дипломатія зближує їх, руйнує укорінені раніше в свідомості стереотипи.

Третя функція – геополітична – *функція попередження конфліктів*, впливає з двох попередніх. Спільне вирішення різних проблем, активна формальна та неформальна комунікація сприяють формуванню у жителів прикордонних регіонів, громадян східноєвропейських держав неупередженого ставлення

---

¹ Транскордонне співробітництво є ефективним засобом вирішення багатьох регіональних, найперше економічних, проблем. Але воно може бути лише допоміжним, доповнюючим чинником регіонального розвитку. Це слід підкреслити, тому що, як показує практика, іноді у частини регіональних еліт і населення, особливо східноєвропейських прикордонних територій, формуються завищені очікування по відношенню до результатів ТКС. Воно сприймається як свого роду панацея від всіх бід, головний і універсальний засіб виходу регіону з кризи.

Безумовно, що ці очікування безпідставні. ТКС не в змозі підмінити внутрішні ресурси прикордонного регіону, державну підтримку його розвитку. Хоча при належній організації воно, безумовно, стає вельми результативним.

як до сусідніх країн зокрема, так і до Європейського Союзу та Заходу загалом (і навпаки). Це має велике значення для недопущення ускладнень, профілактики конфліктів у міждержавних відносинах.

Для вимірювання особливо складних, багатофакторних об'єктів (яким є «конфлікт») останнім часом застосовують поняття синтетичного показника. Це поняття (його називають ще індикатором, рейтингом і т.п.) нерідко виражає як кількісні (квантитативні), так і якісні (неквантитативні) характеристики явища. Сьогодні навколо визначення синтетичних показників різних сторін суспільного життя спостерігається справжній бум.

Ідеї кількісної та якісної оцінки конфліктів як складової міждержавних та міжрегіональних взаємовідносин та проведення на цій основі моніторингу вперше були обґрунтовані в Концепції розвитку транскордонного співробітництва на новому Східному кордоні Європейського Союзу, що була розроблена директором Інституту транскордонного співробітництва С. Устичем на замовлення Брюссельського Центру Нью-Йоркського Інституту «Схід-Захід» (президент Джон Мроз) в 2006 році.

В 2008 р. ідея індексації та моніторингу була підтримана авторитетними експертами та організаторами європейського транскордонного співробітництва – директором Інституту стабільності та розвитку (м. Прага, ЧР) Васілом Гудаком та Генеральним секретарем Норвезького Баренцового секретаріату (м. Кіркінес, Норвегія) Рюне Рафаельсоном. За їх ініціативою і підтримкою була створена Міжнародна робоча група (МРГ), в яку увійшли досвідчені експерти із різних країн Європи: В.Гудак, Р.Рафаельсен, А.Стаалесен (Норвезький Баренцовий Секретаріат), А.Еспіріту (Баренцінститут, Кіркінес/Тромсо, Норвегія), С.Устич (Інститут транскордонного співробітництва, м. Ужгород, Україна), М.Бізіля (Інститут транскордонного співробітництва, м. Ужгород, Україна), А.Преснал (Інститут Джефферсона, м. Белград, Сербія), Ш.Колеш (Міжнародний Центр демократичних перетворень, м. Будапешт, Угорщина), Р.Гарнетт (Інститут стабільності та розвитку, м. Скоп'є, Македонія), П.Паєс (Політична асоціація відкритого суспільства, м. Прага, ЧР), В.Ліхт (Фонд політичних змін, Белград, Сербія),

А. Ігнат'єв (Агентство регіонального розвитку, м. Калінінград, РФ), М. Самусєв (Єврорегіон «Балтика», м. Ельблонг, Польща), М. Черпал-Волян (Статистичний офіс, м. Жешув, Польща), Л. Стойка (Карпатський фонд, м. Сату-Маре, Румунія) та ін. [8].

Згодом Інститутом транскордонного співробітництва (м. Ужгород, Україна) разом із партнерами в рамках Програми ENPI 2007-20013 рр. був підготовлений Проект «Кордони для людей», метою якого була розробка концепції «Ефективне транскордонне співробітництво через міжнародний моніторинг та координацію діяльності національних суб'єктів».

Система індексації транскордонного співробітництва (СІС) сусідніх регіонів Угорщини, Словаччини, Румунії та України – це комплекс теоретичних заходів, що забезпечує *коректний аналіз і порівняння загальних і відмінних рис, а також розвиток тенденцій* транскордонного співробітництва з метою *підвищення його ефективності*, перш за все, *шляхом оптимізації управління*.

Одним із напрямків кількісної та якісної оцінки стали питання, пов'язані із конфліктогенними чинниками, що виникають у суспільстві.

Було запропоновано набір з 6 показників, за якими пропонується проведення аналітичного дослідження:

«Конфліктогенні чинники – ризики та виклики» (оцінюються за 10-бальною шкалою):

1) Чи були в історії взаємин сусідніх держав війни або збройні конфлікти?

Якісні індикатори:

- чи належать сусідні держави до зон підвищеної геополітичної активності?

Кількісні індикатори:

- якщо війни або збройні конфлікти були, то визначити їх кількість;

- якщо війни або збройні конфлікти мали людські жертви, то визначити їх кількість.

2) Характеристика військово-політичних відносин сусідніх держав. Чи належать вони до будь-яких військово-політичних блоків?

Якісні індикатори:

- аналіз військової політики сусідніх держав.

3) Рівень мілітаризованості прикордонних регіонів.

Якісні індикатори:

- високий, середній, низький.

4) Наявність або відсутність прикордонних суперечок.

Якісні індикатори:

- стабільність прикордонних розмежувань.

Кількісні індикатори:

- якщо прикордонні суперечки існують, то визначити їх кількість.

5) Наявність або відсутність на прикордонних територіях у минулому і в даний час етнічних конфліктів.

Кількісні індикатори:

- якщо етнічні конфлікти мали або мають місце, визначити їх кількість;

- якщо етнічні конфлікти призводили до людських жертв, то визначити їх кількість.

6) Наявність або відсутність на прикордонних територіях у минулому і в даний час конфліктів на ґрунті міжконфесійних відносин.

Кількісні індикатори:

- якщо конфлікти на ґрунті міжконфесійних відносин мали або мають місце, визначити їх кількість.

- якщо конфлікти на ґрунті міжконфесійних відносин мали людські жертви, то визначити їх кількість.

Висновки

Розвиток етнополітичної ситуації в другій половині 1990-х років в Європі та ряді інших країн викликав нові явища, які спочатку недостатньо враховувалися. Проте, перш за все, більшої аналітичної уваги зажадав процес зростання радикальних ісламістських сил і використовувані ними методи терору проти цивільного населення.

Релігійний фактор в цілому став грати більш значиму роль в суспільно політичного житті. У Європі та пострадянських державах посилюється зростання антимігрантських настроїв, ксенофобії, чітко окреслилася діяльність ультраправих угруповань. В той же час у багатьох державах знизився рівень етнонаціоналістичних настроїв і фактично припинили своє існування так звані «національні рухи», що ратували за політичну самостійність регіонів на початку дев'яностих.

У ряді пострадянських держав почали формуватися суспільно політичний рух і організований опір політиці дискримінації та обмеження мовних та етнокультурних прав населення. Проступили контури багатьох інших конфліктогенних чинників, що і показували результати етномоніторингу всі останні роки.

Щоб удосконалити систему моніторингу з метою перетворення її в ефективний інструмент раннього попередження напруженості і конфліктів, необхідні суттєві корективи. Міняючи і доповнюючи систему індикаторів, моніторинг знайшов нову назву «етноконфесійний» і релігійна сторона подій стала відслідковуватися більш докладно. Автор пропонує надалі проводити спеціальні тренінги експертів з релігійних питань.

Одночасно виникла нагальна потреба в аналізі феномена екстремізму, моніторинг якого досі здійснювався в основному правозахисними організаціями. Мабуть, необхідно уточнити методику раннього розпізнавання появи екстремістських ідеологій і їх послідовників, а також розширити сферу моніторингу, включаючи сферу Інтернету та друкованих видань.

Надалі система етноконфесійного моніторингу в країнах Європи та СНД буде розширюватися в географічному плані, так само як і в плані свого статусу. У цьому питанні необхідна підтримка державних властей. Повинно, нарешті, прийти розуміння важливості існування незалежної і кваліфікованої експертизи у сфері раннього попередження конфліктів і поліпшення етнічних стосунків.

Глосарій

Мирне вирішення конфліктів

Мирне вирішення конфліктів спрямоване на обмеження відкритого конфліктного протистояння, на припинення конфліктних дій, зниження рівня протистояння сторін, деескалацію напруженості, зниження рівня ворожості, перехід учасників конфліктної взаємодії до пошуку спільного вирішення проблеми.

Попередження конфліктів

Раннє попередження конфлікту входить невід'ємною частиною в стратегію запобігання конфліктного протистояння із застосуванням насильства і тим самим є інструментом даної стратегії. Сенс раннього попередження зводиться, з одного боку, до прогнозу ймовірного місця та часу виникнення конфлікту та проведення адекватних дій на ранній стадії.

Побудова миру

Діяльність щодо закріплення миру орієнтована на мирне вирішення протиріч шляхом створення і розвитку спільних проектів економічного, соціального, культурного розвитку, ведення просвітницької роботи, формування установок ненасильницького вирішення конфлікту з використанням засобів масової інформації.

Посередництво

Форма надання допомоги державам у випадках затяжних і комплексних конфліктів, гнучкий спосіб впливу на конфлікт з метою його мирного врегулювання, орієнтоване на діалог конфліктуючих сторін між собою і кожної з них з посередником

Підтримання миру

Роз'єднання протидіючих сторін, недопущення збройних зіткнень між ними, контроль над збройними діями протидіючих сторін.

Моніторинг конфліктів

Спостереження за розвитком ситуації, освітленням конфліктної взаємодії в засобах масової інформації, за ходом виборів і т.д.

Список використаної літератури

1. Растоу Д. А. Переходы к демократии: попытка динамической модели // *Полис.* – 1996. – № 5. – С. 8.
2. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта. – М.: Социс., 1999 – С. 147.
3. Ted Robert Gurr. 1994. "Peoples Against States", *International Studies Quarterly*, 38 (3):347-377; 1997 "Ethnopolitical Rebellion: A Cross-sectional Analysis of the 1980s with Risk Assessments for the 1990s", Ted Robert Gurr and Will H. Moore, *American Journal of Political Science*, 41 (4): p. 1079-1103; 1997.
4. "Ethnicity Matters: Transnational Ethnic Alliances and Foreign Policy Behavior ", David R. Davis and Will H. Moore, *International Studies Quarterly*, 41 (1): 171-184; 1995.
5. "Deprived, Rational or Both? "Why Minorities Rebel "Revisited", Ronny Lindstrom and Will H. Moore, *Journal of Political and Military Sociology*, 23 (Winter): 167-190.
6. International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA) Newsletter. Copenhagen; IWGIA Yearbook. Copenhagen.
7. <http://eu.prostir.ua/library/234749.html?print>
8. Оптимізація системи транскордонного співробітництва: концепція та її пілотна імплементація (на прикладі сусідніх регіонів Угорщини, Словаччини, Румунії та України). – Ужгород: Ліра, 2012. – С.11-12.

In the article are analyzed methodological foundations and examples of monitoring and evaluation of ethnic and religious conflicts, which are used in Europe and CIS countries for the last 20 years.

Keywords: conflict, systems analysis, monitoring, indexation, methodology.

Проанализированы методологические основы и примеры мониторинга и оценки этноконфессиональных конфликтов, используемых в Европе и странах СНГ за последние 20 лет.

Ключевые слова: конфликт, системный анализ, мониторинг, индексация, методология.